

Brittisk parlamentarism under femtio år

Den engelske historikern D. C. Somervell — känd för sin utmärkta sammanfattning av Toynbees fantasier om världsutvecklingen — har i en nystartad serie om England under 1900-talet behandlat inrikespolitiken (British politics since 1900). Hans arbete är både roligt och värdefullt. Författaren säger sin mening om personer och åtgärder med humor och intelligens, men objektivitet blir föga lidande, ty han är inte försvuren till något parti — enligt uppgift i förordet har han under de gångna årtiondena röstat för vart och ett av de tre stora partierna —, och själva den sakliga framställningen är lika klar som opartisk. En bättre lättillgänglig orientering i engelsk samtids-historia finns inte.

Man påminns i denna bok om hur starkt legenden om den brittiska parlamentarismen — med två partier som växlande innehar majoriteten och makten — skiljer sig från verkligheten. Den klassiska formen av regeringskifte har under dessa femtio år förekommit två gånger, 1905—1906, då en ny liberal regering bildades och uppnådde flertal vid de omedelbart följande valen, och 1945, då Churchill fick vika för arbetarpartiet. En regering, stödd på ett enda parti med majoritet både i parlamentet och bland väljarna, är en sällsynthet: de enda klara exemplen är de konservativa år 1900 och de liberala år 1905. Under tjuuguett år har koalitionsregeringar med majoritet fungerat, under åtta år minoritetsregeringar utan fast majoritet. I en rad fall har partisplittringar varit avgörande för utvecklingen: så de konservativas klyvning i tullvänner och frihandlare i början av seklet, de liberalas inbördes konflikter under och efter första världskriget, schismen inom arbetarpartiet 1931. Den brittiska parlamentarismen har varit effektiv såtillvida som det i regel lyckats att bilda någorlunda starka och

stabila regeringar, men framgången har vunnits genom ett valsätt som ger överdrivna och ofta slumpvisa utslag och därigenom leder till att ett parti i minoritet gång efter annan dominerar regering och parlament.

Aven i det land där parlamentarismen i dess traditionella form varit mest lyckad är alltså dess svagheter uppenbara. Demokratins grundsatser är genomförda: den allmänna rösträtten och den medborgerliga friheten. Men garantier finns inte för att styrelsen skötes i enlighet med majoritetens uppfattning — i den mån en sådan uppfattning finns. Än mindre kan man utgå från att besluten utformas under hänsynstagande till alla folkgrupper av betydelse. Det kan med säkerhet påstås att de liberala förslagen i den irländska frågan före första världskriget, en rad konservativa beslut under skedet 1924—1929 och den nu sittande arbetarregeringens senaste socialiseringsåtgärder betraktats med ovilja av en övervägande folkopinion.

Härtill kommer att uppdelningen i regeringsblock och opposition stimulerar taktiken och demagogin och skärper motsättningarna. Den svaga engelska politiken under åren före det andra världskriget måste ses i belysning av detta förhållande. Baldwin och Neville Chamberlain eftersträvade avspänning gentemot Tyskland — särskilt vad Chamberlain beträffar på grund av helt oriktiga föreställningar om Hitler och hans män —, men de ville på samma gång stärka beredskapen och lyckades i större utsträckning än man nu i allmänhet medger att genomföra en upprustning. Denna deras strävan försvårades emellertid i högsta grad genom arbetarpartiets systematiska opposition och önskan att till varje pris diskreditera regeringen. De socialistiska ledarna förenade kritik av regeringens beskedlighet mot Tyskland med

och demokratiska traditioner, drivits till sådana ytterligheter att rikets existens äventyrats. Somervell slutar sin bok med påpekandet att en man och en rörelse vid sekelskiftet gjorde sina entréer i brittisk politik och sedan dess småningom blivit de dominerande gestalterna i denna politik. Mannen är Winston Churchill, rörelsen är arbetarpartiet. I regel har Churchill och arbetarpartiet varit i strid; de har stridit hänsynslöst, irrationellt, demagogiskt. "Likväl kommer historien att betyga att de åstadkom större ting under de fem år då de drog åt samma håll än under de fyrtifem år då de drog i motsatta riktningar." Synpunkten kunde likväl formas till en dom över den parlamentariska doktrin som gör striden i stället för samverkan till det utmärkande i demokratin.

kritik av de försvarsförslag vilka skulle göra en mindre beskedlig politik möjlig. Det var vid denna tid som Oxford Union — studenternas stora debattklubb — förklarade sig "vägra att kämpa för konung och fosterland" och som Attlee uttalade att hans parti "helt tagit avstånd från idéerna om nationell lojalitet". Detta exempel är inte enastående. Då de konservativa månaderna före det första världskriget förberedde väpnat uppror i Ulster handlade de ännu mer hänsynslöst — de liberala försök att köpa de irländska nationalisternas röster genom att negligera Ulsterbefolkningens önskningsur var inte mycket mera tilltalande. På punkt efter punkt är det lätt att i efterhand konstatera att partimotsättningarna, trots det engelska folkets höga kultur